

82. *Urania Observatoriet*: Dronning Olgas Vej 25, F; stiftet 1897; 578 Bd. (deraf 112 Bd. Tidsskr. og 234 Særtr.) vedr. Astronomi; intet best. Budget; bestyres af Observatoriets Ejer, Overtelegrafist Victor Nielsen; som Haandbibl. forbeholdt Personalet¹⁾; haandskr. alf. Kat. under Udarbejd.; 1913—14 hjemlaant 27 Bd.

Det maa beklages, at Poul Møller ikke har oplevet at se dette, der kunde være blevet til et Blad i en ny »Lægdsgaard«. Underligt er det, at Udg. med en saadan Omhu ikke har faaet Rigsarkivets Haandbibliotek med, der dog omfatter henimod 8000 Bind, særlig Personalhistorie, men ogsaa en Del arkivalisk Litteratur, eller Landsarkivernes, af hvilke bl. a. det sjællandske har en smuk Samling topografisk Litt. Ogsaa Kongens Haandbibl. og Bibl. paa Valdemarsslot burde vel have været medtaget. Dog, det er let at rette Anker mod Værker af denne Art, og for det værdifulde, som er ydet, bør man i Stedet yde Hr. Dahl en oprigtig Tak.

K. F.

ARKÆOLOGI OG ARKITEKTUR I TOPOGRAFISK TIDSSKRIFT-LITTERATUR 1914.

Medens Skolen lærer os alle at omgås Bogstaver og Litteratur, giver den os knap nok den mindste Vejledning til at bruge vore Øjne overfor Kunst, Arkitektur og Kunsthåndværk, og derfor er det kun få, der forener litterære Evner med Lyst og Evne til at iagttage Stof, Former og Farver. Hvor fjernt arkæologisk og arkitektonisk Forståelse kan ligge historisk-topografiske Skribenter, mærkes i en Bog som Emil Madsens »*Jylland i det 16. Aarhundrede*«, der er udgivet af Selskabet til jydsk Historie og Topografi. Hvad der her siges om Bygninger og om Kirkeinventar, er forbløffende mangelfuldt og ukorrekt, og disse Afsnit former sig som usystematiske Oprensninger af tilfældige Navne, hvori ledende Tanker mangler, og hvori endda ny Litteratur er glemt eller misforstået. Det er forkert, at Prædikestolen i Jerne og Skriftestolene i Frøslev og Galtrup er fra den katolske Tid; det er forkert, at Børglum Klosters Bygninger i det væsentlige er uforandrede; de er i Virkeligheden ikke bedre bevarede end Vrejlevkloster og Oxholm, og omvendt behøvede Forf. ikke at sætte noget Spørgsmålstegn ved Tvilum, Glenstrup og Grinderslev Klosterkirkers Existens; allerede Traps tredje Udgave kan belære om disse Bygningers middelalderlige Karakter. Rådhuset i Ribe omtales som Niels Torkildsen (Stens)

¹⁾ altsaa Ejeren.

Gård, fordi de gamle Skøder kalder den »Stenset« eller Stenhuset! De nævnte Exempler kunde forøges med mange andre, og man fristes til at spørge, hvad der har bevæget det gamle og erfarne Selskab til at udgive dette Værk, hvor oven i Købet det litterære og arkivalske Stof lader meget tilbage at ønske. Men også indenfor Amtstidsskrifternes snævrere Rammer føles det, at Arkæologien er et ret uvejsomt Felt, som i alt Fald kvantitativt står tilbage for Studiet af Dokumenterne. Af Bidrag vedrørende forhistorisk Arkæologi findes i Årgangen 1914¹⁾ kun et eneste (om Jernalders Gravpladser ved Karlslunde, Københavns Amt), og af kirkearkæologiske Bidrag skyldes to af de bedste Nationalmuseets Fagmænd, nemlig Eigil Rothes Afhandling om *Kalkmalerierne i Østofte* (Lolland-Falster), der er restaurerede under Nationalmuseet og indeholder interessante Skabelsesbilleder og Allegorier fra omkring År 1400, samt Magister Hugo Matthiessens Redegørelse for Udgravninger af *Labæk Kirketomt* (Holbæk). I et Arbejde som en Række Opsatser om *Møens Kirker* (Præstø) savner man trods al Flid mange finere Nuancer, og selv de middelalderlige Klokker, til hvis Forståelse Arkitekt Uldalls store Klokkeværk kunde række en hjælpende Hånd, er ikke altid korrekt tolkede; Faneffjordklokken er således henført til 1445, medens Udall kender Støberens Navn og rigtig nævner 1495 som Støbeåret.

Forhåbentlig vil en Smule Kritik dog ikke skræmme Lokalhistorikerne bort fra Arkæologien. At der virkelig kan skrives godt og forstående om en jævn Landsbykirke, viser Provst Henry Larsens Udredning af *Skamstrup Kirkes* Bygningshistorie og Kalkmalerier (Holbæk), og selv ringe Arbejder har deres Værd ikke blot som Vidnesbyrd om den Kærlighed og Interesse for vore synlige Fortidsminder, der bærer hele Arbejdet for deres Bevaring. Man kan næsten altid i stedkendte Forfatteres Arbejder af denne Art finde Iagttagelser og Oplysninger om gemte og glemte Mindesmærker, om ødelagt eller flyttet Kirkeinventar, som det ellers vilde være vanskeligt at opspore, om Bygnings-sagn og meget andet. I tidligere Årgange af de historiske Amts-årbøger har Anm. således i flere Tilfælde fundet Oplysninger om hidtil ukendte Voldsteder og Ruiner, der ikke er nævnte i Traps tredje Udgave og ikke er omtalte i Nationalmuseets Arkiv. Og endnu mere end de middelalderlige Mindesmærker gælder dette den nyere Tids, af Fagmændene forholdsvis mindre studerede Landbygninger. I Præstø Amtsårbog for 1914 har

¹⁾ Bornholms Aarvog var ikke udkommet, da dette blev skrevet.

Laurits Petersen i sin solide Afhandling om Amtets gamle Skoler gjort os bekendt med, at *en af Prins Carl Vemmetofte-Skoler* fra 1718 endnu findes i Store Torøje, og at *Frederik 4's Skolebygning i Lillehedinge* fra 1722 er et af de smukkeste bevarede Exempler på en af denne Konges bekendte Ryttergodsskoler. Og med særlig Glæde læser man Læge J. S. Møllers Meddelelser om *Boligskik i Kalundborgegnen* i ældre Tid, både fordi de begynder med et Citat af Dansk Fællesforenings tidligere Opfordring til at studere vore gamle Bondebygninger, og fordi de givne Oplysninger om de lokale Byggemåder er saa omhyggeligt og godt samlede. Man får Rede ikke blot på Planerne af Huse og Gårde og på Rummenes Fordeling, men også på Bygningsteknikken og Fagordene, og man får et levende Billede af de ejendommelige Refsnæsstuer, som særprægedes derved, at Bordet står langs den ene Gavlvæg, og hvis Farveskønhed forøgedes af de hjemmevævede Sengeomhæng i »Hjulreptmønster«. Meget mindre yder Uddragene af *Tobiesens efterladte Gjevningebog* (Københavns Amt), som væsentlig kun bringer Billeder af den gamle Dyrlægges noget for restaurerede og oppyntede Fædrenehus i Gjevninge By. Og arkæologisk set nås Refsnæs-Skildringen ikke af »*Gamle Minder fra Hammerum Herred*« i Hardsyssels Årbog; man kan her f. Ex. møde et pudsigt Forsøg på at forklare Ordet Kakelovn af det engelske »Cachelstone«, fordi de første Bilæggere blev murede af hollandske Klinker, »som gav en klingrende Lyd fra sig, når de sloges mod noget hårdt«! Hele denne Tydning er ganske forfejlet; som bekendt kommer »Kakel« af et latinsk Ord, der betyder et lille Kar, netop som de jydskes Kakelpotter. Men man får en ny Rekonstruktion af en »Potkakelovn«, og selv om Bogen mærkværdig nok glemmer at omtale de midtjydske Sulekonstruktioner, som gamle Frøstrup dog ellers kendte så godt og selv har skaffet sig et Exempel på i Herning Museums Bondegård, selv om man desuden også savner et Par Planer af Gårdbygninger, har Arbejdet dog sin store arkæologiske Fortjeneste ved talrige Oplysninger om Bohave og Redskaber, hvoraf der gives instruktive Billeder.

Om Folkedragter yder Amsårbøgerne af 1914 kun få og spredte Oplysninger, men det bør i denne Sammenhæng ikke glemmes, at Fra Arkiv og Museum (Bind V, Hæfte 5) bringer en instruktiv Afhandling af Marie Christoffersen i Højelse om *Mandsdragter på Hedeboegnen*, og endvidere skal det nævnes, at Dansk Folkemindesamling i to Publikationer berører arkæologiske Æmner. I den snørklede, men ofte tankevækkende og originale Bog af Thorkild Gravlund: »*Dank Folkekarakter, Fyn-*

boer« findes et illustreret Kapitel med nye Oplysninger om Fyens Bystævner, og Maribomuseets Kustode, J. Olsen, har nedskrevet sine Barndomserindringer »*Fra Sydsjælland*«, et Arbejde af lignende Karakter som Bogen »*Fra Hammerum Herred*« og derfor også et værdifuldt Kildeskrift til Belysning af Bondestandens Fortidskultur.

C. A. I.

NYT FRA VORE VIDENSKABELIGE INSTITUTIONER.

I Løbet af dette Foraar har **Rigsarkivet** modtaget en betydelig Aflevering af Arkivalier fra *Marineministeriet*, dels fra dettes Sekretariat og Kommandokontor (heriblandt »Dokumenter vedrørende Egernførde Affæren 5. April 1849«, »Oplysninger ang. den tyske Søkrigsmagt 1848—49«, »Sager fra Krigen 1864«, »Sager om opbragte Skibe 1864«, »Muxoll-Rothesagen (o: Overgangen til Als) 1864« o. s. v.); dels Admiralitetskontorets, Kommissariats- og Bogholderkontorets, Kasserer- og Arkivkontorets samt Holmens Kirkes Arkivalier. Sagerne strækker sig over Tidsrummet 1841—1878, men kun for de Deles Vedkommende, som er ældre end 1848, er de allerede nu tilgængelige for Publikum.

Ligeledes har man fra Boet efter Staldmester Scheele erhvervet en større Række *Breve fra Kong Frederik VII.*, ialt ca. 150, til dennes Fader, den bekendte Minister og Landdrost i Pinneberg L. W. Scheele, fra Aarene 1854—63. De har næppe større historisk Betydning, men synes at kunne give interessante Bidrag til Kongens Karakteristik og er holdte i en varm og venskabelig Tone. Meget humoristisk er Skildringen af den amerikanske Gesandts Afskedsvisit, men mere Værd har de kritiske Bemærkninger mod Madvig, Hall og Bang (»med de slattede Fingre«). Heller ikke Prins Kristians Optræden i Anledning af Prins Vilhelms Valg til Hellenernes Konge vinder Frederik VII.s Bifald. Morsonst er dog Kongens Udtalelser om hans egen Person, der vidner om liden Selvkritik; han taler om »min jærnfaste Villie« og er i Slutningen af sin Regeringstid »ligeglad«, om det bliver Krig eller Fred, men kommer den, vil han denne Gang personlig sætte sig i Spidsen for Hæren o. s. v. o. s. v. Ogsaa denne Arkivafdeling vil dog foreløbig være utilgængelig for Publikum.

K. F.